

FRANCESC
FONTANELLA

O HE DE MORIR
O HE D'AMAR

*A cura de Pep Valsalobre,
Eulàlia Miralles i Albert Rossich*

Empúries

O he de morir
o he d'amar

Antologia poètica
de Francesc Fontanella

A cura de Pep Valsalobre,
Eulàlia Miralles i Albert Rossich

Editorial Empúries
Barcelona

Amb la col·laboració de
l'Oficina de Suport a la Iniciativa Cultural (OSIC).

Primera edició: setembre del 2015

© de la introducció: Pep Valsalobre, 2015

© de l'edició i les notes: Pep Valsalobre,
Eulàlia Miralles i Albert Rossich, 2015

© d'aquesta edició: Grup Editorial 62, s.l.u.,
Editorial Empúries
info@grup62.com
www.editorialempuries.cat

Fotocomposició: Àtona Víctor Igual

Impressió: Bookprint

DIPÒSIT LEGAL: B. 20.449-2015

ISBN: 978-84-16387-17-7

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

TAULA

Introducció	9
Nota editorial	43
Poemes	47
I. <i>A l'abundosa Aganipe de la facultat legal, Pi- rene il·lustre de la nació catalana, de les re- motes aplaudida i de les estudioses envejada, al doctor Joan Pere Fontanella, Francisco Fon- tanella son fill, per lo filial afecte, consagra</i>	47
II. <i>Al molt il·lustre doctor Pau Claris</i>	51
III. <i>Epigrama</i>	54
IV. [Madrigal a Francesc Barra]	56
V. <i>Romanç que escrigué Fontano a sos amics, embarcat en lo Loira camí de París</i>	58
VI. <i>Romanç que escrigué Fontano des de Charlavila, estant per embarcar-se en lo riu Mossa, camí de Münster</i>	62
VII. <i>Romanç que escrigué Fontano embarcat, caminant per lo riu Mossa</i>	69
VIII. <i>Retrato impossible. Ègloga de Fontano a una hermosura</i>	79
IX. <i>A la usança d'anar tapades de cara les da- mes de París</i>	88

X.	<i>A l'insigne jurisconsult lo doctor Joan Pere Fontanella, Francisco Fontanella son fill dedica</i>	90
XI.	<i>Romanç jocós a Montjuïc</i>	93
XII.	<i>Lletra que féu Fontano en lo últim del siti de Barcelona l'any 1652</i>	96
XIII.	[A Lluís XIII]	101
XIV.	<i>Anagrama enigmàtic del nom de Gileta o lo que sia</i>	102
XV.	<i>Disculpa son amor</i>	105
XVI.	<i>Se lamenta, ausent de l'adorada Gileta</i>	107
XVII.	<i>Ab los reflexos d'una congelada font, declara l'hermosura de Gileta i lo constant de son amor</i>	109
XVIII.	<i>A l'ausentar-se l'amada Gileta, ab llàgrimes se lamenta Gilet aflagit i celebra l'hermosura de Gileta</i>	111
XIX.	[Sonet a la mort de Nise]	113
XX.	[Altre sonet a la mort de Nise]	115
XXI.	<i>Muda d'altra manera lo sentit mateix del passat soneto</i>	117
XXII.	<i>A la mort de Nise</i>	118
XXIII.	<i>Llàgrimes de Fontano en la mort de Nise</i>	120
XXIV.	<i>Honor enamorat. Idil·li de Fontano</i>	134
XXV.	<i>Selva elegiaca</i>	143
XXVI.	<i>Ègloga amorosa de Tirsis i Fontano</i>	145
XXVII.	<i>Avorrit un amant de la sua dama, lamenta sa desventura</i>	154
XXVIII.	<i>Zelosa ràbia d'un amant</i>	156
XXIX.	<i>Celebra un amant sa ditxa per haver-li donat la mà sa dama des d'una reixa. Romanç a una senyora monja</i>	159
XXX.	<i>Aquestos bons principis desvanesqué</i>	

	<i>un blanquet fraricó, i Fontano, desenganyat de son natural, féu aquest romanç</i>	162
XXXI.	<i>Resposta astrològica de Fontano a la petició d'una senyora dama</i>	172
XXXII.	<i>Fantasia no de música</i>	175
XXXIII.	<i>A una senyora anomenada Ham</i>	182
XXXIV.	[A una calavera]	185
XXXV.	[A dos rellotges]	187
XXXVI.	<i>Desengany del món</i>	189
XXXVII.	<i>Al crucificat Amor</i>	194
XXXVIII.	<i>Lletra al naixament, al to de Madama de Ricort</i>	199
XXXIX.	<i>Altra lletra al mateix [A santa Eulàlia de Mèrida]</i>	201
XL.	<i>Altra lletra al mateix [A sant Julià i santa Basilissa]</i>	202
XLI.	<i>Llàgrimes d'una ànima rendida als peus de son redemptor. Misericordias Domini in eternum cantabo. Psalm LXXXVIII</i>	205
	Bibliografia	209
	Taula dels testimonis	213
	Índex de primers versos	217

I

A l'abundosa Aganipe de la facultat legal, Pirene il·lustre de la nació catalana, de les remotes aplaudida i de les estudioses envejada, al doctor Joan Pere Fontanella, Francisco Fontanella son fill, per lo filial afecte, consagra

De la que el Llobregat verda ribera
 de plata argenta, si de flors colora,
 quan ja de Doris lo safir venera
 4 i ab boca de cristall los seus adora,
 nasqué una FONT suau, mansa i sonora,
 a qui ab sagrada rama

Primer poema conegut de Francesc Fontanella, publicat quan tenia setze anys, en lloança i com a tribut filial a la figura del seu pare, Joan Pere Fontanella, de qui diu que ha establert doctrina jurídica a Barcelona. De sintaxi complexa i estil ambiciós, hi abunden les referències mitològiques i el deute amb la poètica gongorina és evident. El text conté gran part de les constants retòriques de la producció posterior de l'autor, alhora que constitueix la fundació del mite arcàdic a l'entorn de Barcelona; els v. 28-36 prenen el caràcter d'una oda a la ciutat. El poema va ser publicat l'any 1639 al primer volum de les *Sacri Regii Senatus Cathaloniae Decisiones* de Joan Pere Fontanella. El concepte sobre el qual s'estructura tot el poema s'anuncia des del títol, amb la menció de les fonts gregues Aganipe i Pirene, totes dues relacionades amb les muses i, per tant, amb la idea de font d'inspiració (veg. v. 5-9).

1-2 Hipèrbaton: 'De la verda ribera que el Llobregat argenta de plata, al mateix temps que coloreja de flors'. Cf. els versos de Góngora: «Donde espumoso el mar siciliano / el pie argenta de plata al Lilibeo» (*Polifemo*, 25-26).

3 Allusió a la desembocadura del Llobregat, on el riu es dilueix en el mar (Doris).

4 *cristall*: aigua. | *los seus* [cristalls]: l'aigua del mar.

5-9 Fontanella juga sovint amb el mot 'font' en la seva poesia: per referir-se al seu llinatge (*Font*[anella]) i també, i a la vegada, a la font

8 ha coronat la Fama,
 i els marges que hermosea
Minerva honora i fertilisa Astrea.

12 A Tetis lo Pactolo, de les venes
 que Febo engendra i que la terra cria,
tribut dóna, dorant quantes arenes
son ràpido corrent al mar envia:
però esta FONT, ab líquida harmonia,
 de l'or de sa puresa,
16 tributa, entre riquesa
 més bella i peregrina,
en lo pèlag legal or de doctrina.

20 Los que anhelant a la major perícia,
 ícaros nobles de tan alta empresa,
a l'esfera aspirau de la justícia

d'inspiració; aquí, la FONT (en majúscules ja a l'edició de les *Cathaloniae Decisiones*) és el pare del poeta, que genera corpus jurídic (v. 14-18). Els marges d'aquesta FONT (Barcelona) són honorats per *Minerva* (la saviesa) i *Astrea* (la justícia). | *sagrada rama*: branca de llover. | El personatge al·legòric de la Fama és, aquí, positiu (veg. núm. II, 6-8).

10-12 El Pactol, déu-riu que transportava arenes auríferes, vessa or (*tribut dóna*) al mar (*Tetis*). | *les venes que Febo engendra i que la terra cria*: les vetes d'or; Febus és la invocació d'Apol·lo com a déu del Sol. La idea que l'or que hi ha a la terra és originat pel Sol era comuna a l'època.

14-18 La doctrina jurídica de Joan Pere Fontanella (FONT) és or que s'aporta al mar de les lleis (*pèlag legal*), a més d'altres qualitats encara més infreqüents (*entre riquesa més bella i peregrina*). | *líquida harmonia*: les virtuts retòriques de les *Decisiones*.

19-27 Ícar duia unes ales que el seu pare, Dèdal, li havia construït enganxades amb cera, però va volar tan alt que el Sol la va fondre i va

- i el Sol temeu, de sa candor encesa,
 banyau la ploma en esta FONT estesa,
 24 que ab tanta còpia eixida
 sonora la convida
 perquè ab sa limfa pura
 de la mar de l'olvit vole segura.
- 28 I tu, cèlebre i rica Barcelona,
 que ab aplauso feliç i excelsa fama
 la rama de Minerva te corona
 i circueix l'apol·línea rama,
 32 celebra grata i obligada aclama
 la que, ab nobles memòries,

caure al mar. Fontanella compara l'aspiració dels juristes a fer-se experts en l'esfera de la justícia amb el vol d'Ícar; per evitar que se'ls fonguin les ales (*la ploma*), han de mullar-les en la font de les *Decisiones*. | *ab tanta còpia eixida*: com que raja amb tanta abundància (al·ludeix a la profusa doctrina jurídica del pare). | Les *Cathalonie Decisiones* superaran el pas del temps guanyant-se un lloc a la història (*de la mar de l'olvit vole segura*). Notem que la relació entre Dèdal i Ícar també és una relació entre pare i fill. | *vole*: subjuntiu, en el sentit de 's'allunyi'. La idea és que, formant-se com a juristes amb les *Decisiones* de Fontanella, els que aspiren a ser experts en aquesta matèria podran aconseguir fites dignes de memòria (és a dir: ni se'ls fondran les ales, ni es desplomaran en *la mar de l'olvit*). | *la* (v. 25): es refereix a *la ploma* (v. 23).

30 *la rama de Minerva*: a Minerva se la representava amb una branca d'olivera; veg. núm. X, 23.

31 *l'apol·línea rama*: la branca d'Apol·lo, és a dir, la branca de llorer. Se sol representar Astrea (cf. v. 9) amb una garlanda de llorer.

33-36 *la que*: la [corona] que. Les corones que té la ciutat de Barcelona (v. 28) són tres: dues ja les tenia d'abans (la que li havia ofert Minerva:

augment dóna a tes glòries,
sent entre la bellesa
36 mar en profunditat, FONT en puresa.

Però, si la del fill és veu del pare,
cançó, ton curs i sa alabança pare,
que no fóra alabança
40 en qui la glòria alcança
de mèrits tan honrosos
acumular aplausos sospitosos.

la saviesa, les arts, v. 30; i la que li venia d'Astrea: la justícia, v. 9), però ara se n'hi afegeix una altra, l'oferta per la Fama (v. 33-34; cf. v. 7) i que és la de la ciència jurídica. Aquesta última és una font per la seva puresa; més encara: és un mar per la seva profunditat (v. 35-36). 37-38 *pare*: rima idèntica; mostra de virtuosisme retòric que fa rimar dues paraules iguals amb sentit diferent: *pare* ('progenitor') i el subjuntiu *pare* ('pari').

41 *aplausos sospitosos*: les lloances del fill; són *sospitosos* perquè és un afalac interessat.